

DOKUMENTUMOK

A református egyház helyzete Erdélyben

Mit tud a Romániában lévő Református Egyházzal a világ? Alig többet, mint amennyit a hivatalos *állami* és *egyházi* tájékoztatásból megtudhat. Ez a tájékoztatás azonban hamis. A Nyugat és Kelet információcseréjének útjában tornyosuló mesterségesen emelt akadályokról szükségtelen külön is szólnunk, mivel az e téren érvényesülő keleti elszigetelő, megsűrűző, ill. torzító tájékoztatási politika általánosan ismert. Szükséges azonban szólnunk arról a valóságról, melyet a földrajzi határok és a politikai határok elrejtnek a világ szeme elől. Jelen dolgozat a romániai református egyház helyzetét kívánja ismertetni, kimutatva:

- hogy miként szegi meg az állam saját törvényeit, és fosztja meg az egyházat törvényesen biztosított jogaitól;

- a hivatalos (állami) egyházi tájékoztatás hamisságait és - legalábbis részleges - valótlanságait;

- azt a valóságot, amit a tájékoztatás teljes mértékben elhallgat.

I. Törvény és hivatalos tájékoztatás

1. Állami és egyházi törvények

A romániai kultuszok életét és működését általános érvényű paragrafusaival az alkotmány (Constituția RSR - 1948), részletekbe menően pedig a kultusztörvény (Legea Cultelor - 1948 - 177. dekrétum) szabályozza. A református egyház belső életének szabályozója az RSZK-ban lévő Református Egyház Statútuma (1949). E szabályozó iratokat tekintve állítható, hogy a romániai református egyház társadalmi helyzete jól rendezett, és jogi helyzete megfelelő.

Az *alkotmány* biztosítja a „lelkiismereti és vallásszabadságot” (30. c.), az állampolgárok jogegyenlőségét „nemzetiségre, fajra, nemre vagy vallásra való tekintet nélkül” (17. c.) és a magyar hivatalos nyelvű református egyház számára oly fontos „nemzetiségi szabadságot” (22. c.).

A *kultusztörvény* megerősíti és az egyházra nézve alkalmazza az alkotmányban megfogalmazott alapvető jogokat, kimondva többek között az egyházak „szabad szervezkedésének és működésének jogát” (6. c.), aláhúzva az *anyanyelv* „belkörü megnyilatkozásokban és tevékenységekben” való használatának jogát (26. c.), és megengedve, hogy az egyházak szabadon szervezhessék kultikus személyzetük oktatását (44. c.).

Az egyházi törvény, a *Statútum*, a vonatkozó állami törvényekkel összhangban, messze- és részletekbe menően érvényesíti azok szellemét, a református egyház legnemesebb hagyományaihoz méltó módon szabván meg az egyház belső szervezetét és működését. Az I. főrész általános határozatainak magasztos megfogalmazásaiban - többek között - ezeket olvassuk: az egyház „alapvető jogelveit és autonómiáját jelenleg az RSZK alkotmánya és a kultusztörvény biztosítja”.

Az RSZK-ban lévő református egyház „*egyedüli fejének az Úr Jézus Krisztust* vallja, s a teljes Szentírás alapján hitének kifejezőjéül a II. Helvét Hitvallást (1566) és a Heidelbergi Kátét (1563) fogadja el.” (1. c.)

„Az RSZK-ban lévő református egyház magát hitvallásai alapján *zsinat-presbiteri elvek* szerint kormányozza.” (3. c.)

Feladatai teljesítésére „az egyház létesíthet *intézményeket*, az egyházi szolgák képzése szolgálatában álló *iskolákat*; az egyház tagjai... alkothatnak vallásos *alakulatokat* és *egyesületeket*, úgyszintén az egyház szolgálatában lévő tisztviselők alkothatnak közös feladataik és közös érdekű ügyek tárgyalására és intézésére *értekezleteket* és *egyesületeket*.” (13. c.)

„Az RSZK-ban lévő református egyház istentiszteletei és belső *hivatalos nyelve a magyar nyelv*.” (14. c.)

2. Hivatalos egyházi tájékoztatás

A hivatalos egyházi tájékoztatás az állami tájékoztatás mintájára történik. Kizárólagosnak mondható célja az egyház valóságos helyzetének elfedése, ill. jó színben való feltüntetése. Ebben az igyekezetében szerepet játszik a megfélemlítettség és kiszolgáltatottság, egyes, kívülről az egyházra kényszerített vezetők önző érdeke, egyfajta hamis lojalitás, valamint egy jobbra rosszul felfogott létérdek, az ti., hogy egyedül a teljes behódolás biztosítja az egyház fennmaradását, ill. az egyházi élet viszonylagos prosperitását.

Az egyházi tájékoztatás az egyházi folyóiratokon és kiadványokon keresztül, az egyház képviselőinek nyilatkozatai által, valamint egyházunk nemzetközi kapcsolatainak keretében történik. Az egyházunkról ezúton kirajzolódó kép egyértelműen pozitív.

a. Egyházunk hivatalos lapja a kéthavonként megjelenő *Református Szemle*, ill. ennek *Gyülekezeti Melléklete*. Az egyházi élet és annak hazai valósága szempontjából mindkettő meglehetősen steril, ill. semmitmondó. Szinte teljesen nélkülözik a kritikai hangot. Tiszteletreméltó teológiai tudományosságukkal, ill. a bennük érvényesülő általános kegyességgel épp az egyházi élet égető kérdéseiről terelik el a figyelmet. Csupán a rövid hírek és az önvizsgálat-szolgálat ugyancsak rövid jegyzeteinek rovata utal valamelyest a létező valóságra. Ezen kívül még az erőltetett hazafiságú, országunk „jeles” alkalmi megünneplésére penzumként megírt elmaradhatatlan vezércikkek hivatottak a - hamisított - valóság tükrözésére. Valóságos egyházi problémának, gyakorlati teológiai-egyházi vagy társadalmi vonatkozású egyházi kérdéseknek nyoma sincs a Református Szemlében, ill. annak mellékletében. Ami mégis megjelenik az: elégedettség, hamis hálaadás, apologetikus öngazolás vagy a hatalom és az általa teremtett társadalmi-egyházi körülmények felmagasztalása.

Mutatóban közöljük a következőket:

Beszámoló a Kolozsvári Református Egyházkerület 1979. május 19/20-án tartott közgyűléséről (Ref. Szemle 1979/5-6.). Az egyházkerületi főgondnok üdvözlő beszédében „hangsúlyozta egyházunk háláját az RSZK magas kormánya iránt azért a zavartalan munkáért, melyet a református egyház kifejthet az országban együttélő többi felekezettel párhuzamosan az Alkotmány és a Törvények védelme alatt... a magas testület táviratot küldött N. Ceauşescunak, az RSZK elnökének, Ion Roşianunak, a Kultuszdepartament elnökének, valamint a Békevédelem Nemzeti tanácsának”. A püspöki jelentés „az elhalálózás és a megkereszteltek között több ezer lelkes természetes szaporulatot tartott számon.”

A jelen dicsőítése Erdély Romániával való egyesítésének 60. évfordulója alkalmából, a két romániai református egyházkerület püspökeinek tollából (Ref. Szemle 1978/5-6.). „... a hatvanadik évforduló ünnepe hazánk valamennyi nyelvének közös kincse, s egyszersmind ajtónyitása annak a jövődönnek, amelyet immár saját jelenünknek nevezünk, és javait nemzetiségi-vallási különbség nélkül élvezzük mindannyian” - írja D. Nagy Gyula magyar (!) református püspök Erdélynek Magyarországtól való elszakítása (!) 60. évfordulóján.

„...tegyük fel a kérdést: mit hozott nekünk a román nép kiteljesedett egységében megvalósult igazi szabadsága?” - teszi fel a kérdést D. Papp László váradi püspök, és 7 pontban elragadtatottan válaszol: „...elhozta a tiszta, biblikus ígehirdetést, melyet nem hamisítanak meg különböző pártpolitikai megfontolások..., közigazgatási szempontból olyan presbitériumokat, egyházmegyei, egyházkerületi és zsinati tanácsokat hozott nekünk, melyeket többé nem bérel ki a nemesség, a birtokosok és az üzletemberek. (...) Pénzügyi szempontból tekintve, visszahozta nekünk a bibliai gyakorlatot, amelynek értelmében önként és örömmel kell adakozni személyi és anyagi szükségleteinkre. (...) Teológiai oktatás tekintetében elhozta nekünk Európa első, valóban ökumenikus jellegű intézetét. (...) Ökumenikus szempontból tekintve megajándékozott bennünket a különböző vallásfelekezetek közötti teljes testvériség megvalósításával. (...) Társadalmi szempontból tekintve, megajándékozott bennünket hazánk fiainak példás együttműködésével, tekintet nélkül nyelvi vagy meggyőződésbeli különbözőségekre. (...) Nemzetiségi szempontból tekintve, teljes egyenlőséget biztosított a társadalmi élet minden területén.”

Újabb téma a püspökök születésnapjának megünneplése. D. Nagy Gyula 1979. szeptember 27-én megünnepelte 70 éves születési évfordulóját, amit a lap szerkesztői „református egyházi életünk jelentős eseményének” minősítettek (Ref. Szemle, 1979/5-6.). A felsereglett református és más vallású egyházi méltóságok, valamint Eugen Munteanu kultuszdepartamenti igazgató csupán az államelnök és felesége ünnepléséhez hasonló ajnározásban részesítették az aggkor határára érkezett püspököt. Tizenhárman intéztek hosszú köszöntő beszédet hozzá. A Főtisztelendő Úr mindnyájuk hozzájárulását nagyra becsülte, de jellemző módon leginkább az állam képviselőjét: „Számomra a mai nap több szempontból kegyelmi ajándék, nagy jelentőségű és szívembe vésődő feledhetetlen alkalom. Legjelentősebb adománya épp szocialista államunk vezetésének és a kultuszdepartamentnek a jelenléte az Igazgató Úr személye által.”

A nairobi sajtópolémia a másik beszédes példa; 1975-ben történt, s beszámol róla a Ref. Szemle 1976/2. száma. Az EV 1975 novemberében tartotta ötödik nagygyűlését Nairobian. Ez alkalommal *Béky Zoltán* észak-amerikai magyar református püspök „memorandumot terjesztett az Egyházak Ökumenikus Tanácsa elé, melyben kérte, hogy vizsgálják felül az 1,2 millió protestáns helyzetét Romániában, mert ott ‘erőszakolt romanizálás’ és ‘erőszakolt deprotestantizálás’ folyik...” A protestáns egyházak jelenlévő képviselői, Papp László és Albert Klein püspökök és Lengyel Loránd teol. tanár „hiteles tájékoztatást óhajtva nyújtani”, a következő főbb pontokban cáfolta a memorandumban felsorolt vádakokat: „valamennyi egyház között jó viszony és kölcsönös megbecsülés nyilvánul meg az egyházfők gyakori és baráti találkozásain, valamint az inter-teológiai konferenciákon (...), kizárva minden prozelitizmust, (...) magyar és német nyelvű egyházi-teológiai folyóiratok jelennek meg az egyházak, a teológiai intézetek és a hívők számára (...), az elnyomást cáfolja az a tény is, hogy a protestáns felekezetek számára új templomok épülnek (...), a romániai teológiai hallgatók évenként külföldi tanulmányokra mehetnek (...). A hívők számára énekeskönyvek és valláskönyvek otthon, Romániában jelennek meg (...), az egyházak hathatós állami támogatásban is részesülnek teljes életlehetőségük biztosítása érdekében...” A három egyházi képviselő N. Ceaușescu szájából vett, az igaz valóság ismeretében ironikusan ható mondattal zárta nyilatkozatát: „Nagyon örvendénk, ha a nemzeti kérdésekre vonatkozó politikát a világon mindenütt úgy alkalmazzák, mint ahogy azt Romániában gyakorolják.”

A Ref. Szemle 1977/2-es száma külföldi díszdoktorok avatásával foglalkozik, amelyre a kolozsvári Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Teológiai Intézet dísztermében került sor 1977. január 21-én. Svájci, jugoszláviai, nyugatnémet, ausztriai, amerikai és magyarországi neves egyházi-teológiai személyiségek díszdoktorrá avatása jó alkalom volt arra, hogy az

ország látványosan bizonyítson nyílt és szabad, a nemzetközi egyházak kapcsolatát támogató egyházpolitikáját illetően: „Hálát adunk az Anyaszentegyház Urának, hogy az említett történések történelemmé váltak, mégpedig annak a Románia Szocialista Köztársaságnak a területén, amely otthont biztosított a külföldi illetőségű doktorok számára, s a Kultuszdepartament útján kifejezésre juttatta azt az alkotmányos és törvényes szabadságot, amely nélkülözhetetlen feltétele a hasonló szolemnitások megtartásának.” - írja túlcsonduló és szemet szúróan magyartalan lelkesedéssel a beszámoló szerzője. Majd idézi a rektor hűségnyilatkozatát: „Mindazokért a megteremtett feltételekért, amelyek biztosítják hazánk összes fiai számára a teljes jogegyenlőséget, államunk magas vezetősége iránti szeretettel és hálával fejezzük ki ezen a helyen is azt az elhatározásunkat, hogy drága hazánk, Románia Szocialista Köztársaság egész népe igaz ügyét fogjuk szolgálni.” - Felfoghatatlanul ízléstelen szentségtörés, s különösen egy pap szájából! - Köszönő válaszbeszédében D. dr. Hans Helmut Eber sem mulasztotta el államunk iránti őszinte nagyrebecsülését kifejezni: „köszönetében kiemelte nemcsak a Teológiai Intézet és a romániai Református Egyház iránti ragaszkodását és szeretetét, hanem a román kultuskormányzat irányában tanúsított tiszteletét és nagyrebecsülését is. Hálóját tolmácsolta azért az ökumenikus kapunyitásért, amellyel épp Romániában találkozott.”

b. Kifejezetten külföldi tájékoztatásnak szánták az 1976-ban megjelentetett *A Románia Szocialista Köztársaságban lévő Református Egyház* c. ismertető füzetet. Szerzője (szerzői?) ismeretlenek. De hadd lássuk, mit írnak a füzetet s annak tartalmát nevükkel fémjelező püspökök a keletkezés körülményeiről: „... a különböző országokban lévő testvéregyházakban élő barátaink arra kértek minket, hogy egy átfogó képpel könnyítsük meg számukra egyházi életünk pontosabb megismerését” (5. old.). Nem tudni, tulajdonképpen kik is kérték meg D. Nagy Gyulát és D. Papp Lászlót az ismertető mű kiadására... Minden valószínűség szerint államunk képviselői, és ők maguk látták jónak az utóbbi időben megsokasodó vádakat, külföldi kritikákat (l. Nairobi, 1975) ily módon egy „átfogó képpel” visszaverni. No, meg közrejátszott országunk azon igyekezete, hogy az Amerikai Egyesült Államoktól elnyerje a legnagyobb kereskedelmi kedvezmény jogát, aminek heves ellenzői akadtak amerikai magyar, ill. egyházi körökben.

A romániai református egyház szinte minden életmegnyilvánulására és egész szervezetére kitekintő „sárga” füzet tulajdonképpen nem más, mint *a hivatalos állami és egyházi rendszer propagandairata*. Szemléltetésül néhány idézet: „államunk biztosította számunkra a keresztyén szolgálathoz szükséges *szabadságot*. Egyházunk élt ezzel a szabadsággal.” (5. old.) „Az új társadalmi berendezkedés jótéteményeivel élve, a Református Egyház *minden korlátozás nélkül* tölthette be küldetését.” (5. old.) „...a II. Helvét Hitvallás utolsó fejezete... szolgált alapul a Református Egyház és az Isten által rendelt felsőbb hatalmasság közötti *pozitív kapcsolatnak*”, mely által „Isten az ő népének jólétén munkálkodik”, és amelyet „*atyaként rendelt a világ számára.*” (9. old.)

A konkrét egyházi helyzetre és valóságra vonatkozó ismertető részek hangneme hol szemérmesen kozmetikázó, hol hálaadó elégedettségű túlradó, máskor felhőtlen történelmi-társadalmi pátoz hatja át, vagy nemes egyszerűségű tárgyilagossággal áttat. Szól a füzet „az egyházkerületek történelmi egységének hagyományáról”. (20. old.) Aláhúzza a Statútum szövegezését, mely szerint az egyházi testületek - egyházközség, egyházmegye, egyházkerület, egyetemes egyház – „önkormányzati joggal bíró jogi személyiségek” (Statútum, 4. c.), „megmagyarázza” az 1968-as megyésítéssel kapcsolatos egyház-igazgatási összevonások „pozitív” hátterét: „Az egyházmegyei közigazgatásnak az új társadalmi helyzetet kifejező megyeszervezethez való közelebb hozatala céljából 1968-ban az ország minden egyházában az egyházi közigazgatási egységek átszervezésére került sor.” (21. old.)

Az egyházi-vallásos életre nézve ártalmatlannak ítéli a szekularizációt: „Mi azok felé hajlunk, akik elismerik a szekularizáció pozitív voltát, de ettől függetlenül is megállapíthatjuk, hogy ennek a történelmi folyamatnak következtében a múlthoz viszonyítva nem jött létre semmi változás híveinknek a vallásos életben való részvételében.” (15. old.) Nemzetiségi szempontból „egyházunk boldogan állapítja meg, hogy hívei nemcsak vallásos, hanem nemzeti jogoknak is örvendenek.”(16. old.) A román ortodoxiákkal kapcsolatosan ökumenikus szellemben kijelenti, hogy „a Református Egyház történetének egész ideje alatt közösségben élt a román nép Ortodox Egyházával is.”(8. old.) Ráadásul: „A prozelitizmus ... mindig ismeretlen volt annak a vallási türelemnek az alapján, mely hozzátartozik az ortodoxia lényegéhez.”(45. old.)

A teológiai oktatásról ezeket olvashatjuk: „A teológiai oktatásért hordozott intézményes felelősség kontinuitása nyilatkozott meg 1948-ban, amikor a Kolozsvári és Nagyváradai Egyházkerület egy új, egyetemi fokú protestáns teológiai intézet létesítését kezdeményezték - együtt az Ágostoni Hitvallású Evangélikus, a Zsinatpresbiteri Evangélikus és az Unitárius Egyház vezetőivel.”(35. old.) „Az intézet nevelő munkája mélyíti el azt a közösséget, amelynek ökumenikus karakterét a négy egyház az Intézet létesítésével fejezte ki. (...) Az Intézet ökumenitása életközösség.”(36. old.) „A teológiai professzorok fizetésének biztosítása teljes egészében az állampénztárt terheli.”(29. old.)

„A zsinat hatáskörébe tartozik - olvashatjuk a sárga füzetben - olyan reformoknak a létrehozása, amelyek a két egyházkerület egységét hivatottak megerősíteni (...): a/. liturgiai reform végrehajtása; b/. egységes énekeskönyv szerkesztése; c/. a Statútumnak az egyházi szolgálat új ökumenikus tájékozódása szerinti kiegészítése”, valamint d/. a Teológiai Intézet életének szabályozása.(24. old.)

A helyi hatóságokkal való közreműködést így állítja be a füzet: „Statútumunknak az az előírása, amely szerint a helyi presbitérium támogatja és segíti a politikai községi vezetőinek a munkaképtelenek és az árvák érdekében tett lépéseit, - nem az intézményes diakónia maradványa, hanem az igazi keresztyén szolgálat kezdete...”(16. old.)

A lelkipásztorok, az egyház szolgálói tevékenységük gyakorlásában egyedül egyházi főhatóságuktól függnék (25. old.) - olvassuk. „... évharmadonként összegyűlnek az egyházmegyék székhelyén, hogy megvitassák... teológiai és pásztori kérdéseiket..., hogy részesüljenek a közösség lelki javaiban...” (28. old.), továbbá „örvendetes”, hogy „a hívek önkéntes adományaiból, valamint a Román Állam nagylelkű támogatásával... a lelkipásztorok fizetését sikerült megnyugtatóan rendezni...” (31. old.)

„A pásztori látogatások minden egyházközségben kötelezőek.” (27. old.)

„A gyermekek és ifjak katechizációját a templomban tartjuk hetenként kijelölt napokon, rendszerint szombaton és vasárnap. (...) A gyermekek és ifjak 80-100%-ban látogatják a katechizációs alkalmakat. (...) Nagy meglepéssel állapítjuk meg, hogy mind több ifjú sajátít el alapos ismereteket...” (26. old.)

□

Az öndicséret és önigazolás, a hamisítás és az elhallgatás egyházi életünket részletekbe menően bemutatni hivatott idézeteit, szövegrészleteit - vagy akár az egész füzetet - tovább idézhetnénk. Nem tesszük. Ehelyett azonban még hadd idézzük egyházi életünkkel és önmagukkal eltelt püspökeink útrabocsátó szavait: „Azzal az őszinteséggel igyekeztünk válaszolni, amelyeknek nincs takargatni valója, valamint azzal a meggyőződéssel is, hogy történelmi és statisztikai adataink hű képei a valóságnak, amely lényegében lélek és élet.” (5.

old.) - melyeket cáfolva tanulmányunk második részében bemutatjuk, hogy miben és mennyiben *nem* „őszinte”, és „mit takar el”, miről hallgat a hivatalos egyházi tájékoztatás.

II. Törvénytelenlések és a valóság

Megelőző idézeteinkben D. Nagy Gyula püspök a hazai református egyházi valóságot „lélek és élet”-nek nevezi. Megfelelő megszorításokkal ez így igaz. Lélek hatja át gyülekezeteinket, templomainkat és a hívő népet. Élni akar a lelki egyház, s az elemi egyházi élettevékenységek tekintetében, az egyházi élet alapközösségeiben, a gyülekezetekben a LELKET még nem tudták „megoltani”, s az élet megannyi biztató jelével, megnyilvánulásával találkozunk. Írásunknak azonban nem a pozitív valóság bemutatása a célja, hanem mindannak, ami: lélek-ellenes és élet-ellenes, egyházsorvasztó törvénytelen, visszaélés és elnyomás.

A következőkben a tanulmány I. részében körvonalazott problémák, kérdéscsoportok, egyházi életterületek és megnyilvánulások pontok szerinti sorrendjében tárgyaljuk református egyházunk életét.

a/. Lelkiismereti és vallásszabadság. Az ország alkotmányában megfogalmazott eme szabadságjog az országos politikai és egyházi szóhasználatban és gyakorlatban egyaránt üres frázissá kopott. Hangzatos deklamálása a valóságban végbemenő jogtiprások és szabadságkorlátozások elfedésére szolgál. Hangoztatása: szemfényvesztés - visszhangoztatása: az állampolgárok, az intézmények, az egyházak részéről belső politikai kényszer hatására történik, és elnyomatási eszközként szolgál. Nyilvános rendezvényeken, egyházi gyűléseken a hatóságok által elvárt és a hatóság képviselői által előírt „hűségnyilatkozatként” hangzik el, s minden ellenvélemény, elégedetlenség elhallgatására hivatott. Semmibevétele, megszegése - általánosságban szólva - a szabad véleménynyilvánítás elhallgattatásában, a - társadalmi szinten - szabad vallásgyakorlás és a vallásos szemlélet érvényesítésének a megakadályozásában, valamint a lelkiismereti és vallási alapon látványos társadalmi megkülönböztetésben nyilvánul meg. E szabadságjog megsértésének konkrét formáiról a következőkben lesz szó.

b/. „Nyílt és szabad” állami egyházpolitika van hazánkban; nemre, fajra, vallásra való tekintet nélkül hazánk fiai „példásan együttműködnek”; a megteremtett feltételek, a teljes jogegyenlőség feltételei között a külföldi egyházi kapcsolatok zavartalanok, míg befelé, a helyi hatóságokkal való igaz keresztyéni szolgálattudatból fakadó közreműködés idejét éljük - állítja a hivatalos állam és egyházpolitika.

E tekintetben röviden és általánosságban az jellemző, hogy amit a hatalom papíron biztosít, azt a gyakorlatban megtagadja; amit egyik kezével ad, azt a másikkal elveszi.

A párt monopolizálja az egész társadalmat. Egész jól szervezett ateista propagandagépezetével a vallásos tudat kiirtására törekszik. Különösen a pártba „kényszerített” vagy csalogatott állampolgárookra, a tanügyben és állami adminisztrációban dolgozókra, valamint a tanuló ifjúságra nehezedik nagy nyomás. Az e kategóriákba tartozóknak tilos vagy legalábbis nem ajánlatos templomba menni, egyházi-vallási téren megnyilatkozni. Akik mégis megteszik, megrovás, megszegényítés, zaklatás az osztályrészük. Direkt vagy indirekt módon számtalan módja van a látványos megkülönböztetésüknek: a (viszonylag ritkább) állásvesztéstől a kinevezésekben való háttérbeszorításon keresztül egészen a nyomasztó rossz-szemmel-nézésig. Általában azonban már nincs is szükség elnyomó-megkülönböztető lépésekre, mert a múltbeli - sokkal súlyosabb - megszorítások nyomán a többség „önként” engedelmeskedik, és elébe siet a törvénytelen elvárásoknak. Az

iskolában időnként „razziákat” rendeznek a vallásórákra járó diákok között, s az általános megfélemlítettség légkörében könnyűszerrel elriasztják a gyermekeket az egyházi életben való részvételtől. Ebben a tekintetben kivételesen nagy nyomás nehezedik a református és általában a magyar tanuló ifjúságra, lévén, hogy a „többségi” román ortodox egyházban hivatalosan nincsen vallásoktatás, s ezért az ifjúsági ateista propaganda jórészt a mieinket sújtja, legtöbb esetben egyházi specifikumaink iránti nacionalista türelmetlenséggel párosulva. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a közelmúlthoz képest is enyhült valamicskét a vallásszabadságot korlátozó gyakorlat szigora - egyrészt a hívek passzív ellenállása, másrészt az ateista propaganda eredménytelensége következtében.

Külön is említést érdemel a papi családok tagjainak múltban erőteljesebb, jelenleg enyhébb mértékű háttérbe szorítása. Lelkipásztorok feleségei nehezen vagy egyáltalán nem jutnak álláshoz helyhiány vagy ún. adminisztratív nehézségek következtében. Lévén, hogy nagyon sok a tanügyi végzettségű pap-feleség, sokukat - ha mégis kaptak állást - állandóan zaklatják vallásos meggyőződésük miatt, s nyilvános gyűléseken szégyenítik meg őket amiatt, hogy templomba járnak. Sok pap-feleség emiatt egyáltalán vagy alig jár templomba. A papgyerekek közül sokan nem folytathatják tanulmányaikat felsőbb fokon (gimnázium, egyetem) pusztán *származásuk* miatt, jelenleg azonban csak elvétve, helyi esetekben történnek igazán nyilvánvaló túlkapások.

A helyi hatóságokkal való keresztyéni közreműködés teljes mértékben hazugság. A helyi hatóságoknak szóbeli vagy titkos rendelkezések által meghagyott kötelessége minden tekintetben háttérbe szorítani az egyházat vagy az egyházi szolgálókat. Csak a látszatra kell ügyelniük, melyet az idézett példás együttműködésre utaló és lojális szellemet sugalló idézetek is tükröznek. A lelkipásztorok a társadalmi közéletből gyakorlatilag teljesen ki vannak zárva. A politikai vagy kulturális életben érdemben egyáltalán nem vehetnek részt. Teljes mértékben sikerült kiszigetelni őket a hivatalos értelmiség köréből; magánkapcsolataik azonban e réteggel is többnyire megmaradtak. Összefoglalólag kijelenthetjük azt, hogy - épp vallási alapon - nem élvezik ugyanazokat az állampolgári-politikai, kulturális stb. jogokat, mint a többi állampolgár, jelesen: az értelmiség. Szemszúrásból tagjai lehetnek ugyan a Szocialista Demokrácia Egységfrontja (SZDEF) tömegszervezetnek, ez a részvétel azonban csupán statisztikai jellegű. Megjegyezzük, hogy a SZDEF központi, országos vezetésében részt vevő egyházi főméltóságok jelenléte is csupán a demagógikus „demokrácia” egy húzása a kül- és belpolitikai szemfényvesztés érdekében. Ezek az egyházi személyek csupán elvtelen és kényszerű kiszolgálói a rendszernek.

Egyházunknak az állami hatóságokkal való „példás együttműködése” lényegében nem más, mint e hatóságok kiszolgálása. Az állam és a párt a Kultuszdepartament megyei szervein, pontosabban a megyei kultuszinspektorokon és az állambiztonsági szerveken (securitate) keresztül készítetik „közreműködésre” az egyházi szolgálókat. Az újabb kori egyház történetét ebből a szempontból nyugodtan nevezhetnénk az állambiztonság és az egyház kapcsolatainak történetének is. Az egyházi hierarchia legmagasabb fokától a legalacsonyabbig - mindenütt állandó jelenvaló valóság a „szekus”, az inspektor, ill. informátor (besúgó). A püspökök mindennapi munkatársaik, a belbiztonsági megbízott és az inspektor nélkül egy lépést sem tesznek. És báb-mivoltukban, gyengeségükben, tudatlanságukban - sajnos - igénylik is ezt az egyházra nézve áldatlan közreműködést. Információkat szolgáltatnak nekik, „tanácsokat”, indikációkat kérnek tőlük, és teljes mértékben kiszolgáltatják nekik egyházukat, és nem egy esetben papjaikat. A közegyházban sem jobb a helyzet. Nincs olyan gyűlés, értekezlet, magasabb szintű egyházi összejövetel, ahol az állami megbízottak ne volnának jelen. Elmaradhatatlan hozzászólásaikkal, „útbaigazításaikkal” megfélemlítik, és igyekeznek kordában tartani a papságot. A megfélemlítésnek és elnyomásnak még kifinomultabb eszköze

a papság bizonyos elemeinek a besúgásra való beszerzése, előnyök vagy emberi gyengeségek, kisebb vétségekkel kapcsolatos besúgás által. A papi kollégiumokban általában teljes a bizalmatlanság és az emiatti elszigetelődés és széthúzás. Még saját belkörü értekezleteiken is félnek őszintén szólni vagy egyáltalán felszólalni. Családjuk, gyermekeik, jövőjük miatti féltésből, egzisztenciális félelemből vagy többé-kevésbé rosszul felfogott egyházi érdekből még a jobbak is tétlenül, bénultan szemlélik az egyetemes egyházi élet romlását. Állami beavatkozással és felső egyházvezetői asszisztenciával így módon egy oly mérvű kontraszelekció bontakozik ki egyre inkább az egyházban, mely a vezető funkciókat (esperes stb.) és a jó gyülekezeti helyeket (városok stb.), valamint a teológia-professzori állásokat az érdemteleneknek, az állam előtt „érdemeket” szerzőknek, a megalkuvóknak, az opportunistáknak és jellemteleneknek juttatják, egyre inkább háttérbe szorítva a hit- és egyházhűségükben védekezésbe, ill. passzív rezisztenciába kényszerülő egyházi személyeket. A vallás-, ill. a „magyar vallás”-ellenes állampolitika ilyenformán fokozatosan teljes mértékben a maga eszközévé alacsonyítja le a „hivatalos egyházat”.

A külföldi egyházi kapcsolatok vonatkozásában folytatott egyházpolitika is lényegében nem más, mint az állampolitika egy sajátos megnyilvánulási formája. Az illetékes inspektorátusok, a Kultuszdepartament és a biztonsági szervek által kifinomult módszerek politikai szűrőjén átjutó, egyházunkat külföldön képviselő személyek „az állam emberei”. Ezek legszentebb hivatásuknak tartják az állampolitika idegenben való propagálását; nem nézve egyházunk romlását, megelégedéssel töltve be egyházi méltóságukat, és élvezve annak személyükre nézve fontos előnyeit. A külföldre kijutók természetesen nem mind ilyenek! Akad közöttük egyházi-társadalmi szempontból steril teológus, szűklátókörű lojalista és jóhiszemű becsapott is. Általában véve vagy (számunkra) nagyon veszélyes vagy (az állam számára) nagyon ártalmatlan személyek képviselhetik egyházunkat külföldön.

Jellemző eset egyházi képviselőink külföldi viselkedésére nézve a már idézett nairobi „konfliktus”, melyben az antikrisztusi vonásokkal felékesített D. Papp László tulajdonképpen saját egyháza ellen ágál.

A hazánkba látogató külföldiek az előbbihez hasonló jól megszervezett félrevezetésben részesülnek. A vendégekre *ráállított* kísérők jól körvonalazott instrukciók szerint nyilatkoznak. Vendégeik „testőreiként” minden „káros” hatástól óvniuk kell őket, hogy a valóságnak nehogy ismeretére jussanak. Az ortodoxiákkal párhuzamosan megszervezett, rendezett találkozások a speciális református egyházi valóságról hivatottak a figyelmet elterelni. Megvannak ugyanakkor a külföldi vendégek számára biztosított különleges útvonalak; a „kirakat-gyülekezetek”, melyek a hagyományos népegyházi felsereglések és folklórjuk által elbódítják (pl. Szék). Kimagasló eseménye volt az állam-egyházi szemfényvesztésnek az 1980-as brassó-pojánai összeurópai református területiális konferencia, mely nem-református zónában, nemzetközi üdülőtelepen, rendkívüli kiszolgálással és ellátással, ajándékokkal, hangzatos ökumenikus jelszavakkal, egy „boldog” ország álmosolyával és saját társadalmának felmagasztalásával szándékozta reklámozni a romániai református egyház jólétét és szabadságát. Az élesebb szeműek azonban bizonyára belátták a kulisszák mögé mégis, ha megakadályozták is őket, hogy eljussanak a hétköznapi gyülekezetekbe...

c/. Nemzetiségi szabadság. A hivatásos nyilatkozatok szerint e téren is minden rendben van. Egyházunk hivatalos nyelve a magyar, nemzetiségi különbségek nem léteznek... S bár a világon mindenütt így megoldották volna a nemzeti kérdést, mint Romániában - írják elképesztő cinizmussal a külföldön bennünket képviselők.

A romániai reformárus egyháznak az biztosít sajátos helyzetet és jelleget, hogy tagjai *mind* magyarok - tehát nemzetiség és vallás egybeesik. Sajátos adottságából fakadnak sajátos problémái is. *Béky püspöknek igaza volt, amikor "erőszakos romanizálással" vádolta ezt az államot.*

A magyar városokban alkalmazott betelepítési politika, a magyar nyelv fokozatos társadalmi elszigetelése és háttérbe szorítása körülményei között, a magyar politikai pártok és érdekképviseleti szervek teljes megszüntetése nyomán - nem véve figyelembe a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa nevű, az erdélyi magyarság elárulására egybecsődített fantom-intézményt - jórészt az egyházakra, különösképpen a protestáns egyházakra és kiváltképp a „magyar egyháznak” is nevezett református egyházra hárult a nemzetmegtartás feladata. *Egyházunknak magyar jellegében rejlik legfőbb erőssége,* ám egyben legtámadhatóbb pontja is. Magyar voltában nagyobb vonzerőt tud gyakorolni népére, de ugyanakkor „szükség szerint” és körülmények szerint demagóg módon megvádolható nacionalizmussal. Ebbéli félelmében egyházunk nem meri kellő határozottsággal képviselni magyar hívei nemzeti jogait, melyekben naponta megrövidítik - áldemokratikus, túlzottan marxista-leninista elvek szerint - kultúrájában, nyelvhasználatában, diszkriminatív intézkedések által. Erre utalnak - többek között - a református egyház létszámára vonatkozó, valódiaknak aligha tekinthető statisztikai kimutatások. Miközben a püspökök szaporulatról beszélnek, s az ország lakossága is látványosan növekedik, a magyarság létszáma, s ezen belül a református egyházé alig növekszik valamivel. Miközben a hivatalos kimutatás megközelítőleg 700.000 reformátusról tud, nemhivatalos becslések szerint számuk meghaladja az egymilliót. Megjegyezzük, hogy jelenlegi körülmények között még soha nem tartottak egyházi népszámlálást, és az a nagyfokú mobilitás és a tiltások következtében még gyülekezeti szinten is lehetetlen.

Tapasztalataink szerint szerte a magyarok lakta területeken folyik a románosítás, ill. románosodás, és ezzel párhuzamosan a „deprotestantizálás”. A magyarság helyzetének általános romlása (pl. iskolaügy) következtében, ill. azt kiegészítve nő a manipulatív nemzetiségi politika közvetlen hatásának köszönhetően a vegyes házasságok száma, melyet megszépítve „hétköznapi ökumenének” is neveznek; ennek következtében szinte minden esetben a református fél veszít, a román ortodox fél pedig mindent megtesz a gyermekek elortodoxosítása érdekében. Igenis, a nagy hagyományokkal rendelkező román ortodox prozelitizmus napjainkban is virágzik a „népek barátsága” és az „ökumené” kalózzászlaja alatt. A belkörü egyházi életben is egyre inkább tért hódít a román nyelv!

d/. Az egyház „szabad szervezkedésének és működésének joga”. Az e kérdésben fennálló valótlanosságokat az állami egyházpolitikáról szóló részben már többé-kevésbé érintettük. A valóság ismeretében cinikusan hangzik a Statútum azon állítása, hogy „az anyaszentegyház egyedüli feje az Úr Jézus Krisztus”. Egyre kevésbé Ő! Egyházunk feje egyre inkább a Bukarestben székelő kultuszi titkárság állami-ateista hivatala. Az utóbbi harmincöt esztendő egyháztörténete legtalálóbban az állam fokozatos behatolásával jellemezhető az egyházban. Ennek a folyamatnak szervilis kiszolgálói D. Nagy Gyula és Papp László püspökök. A folyamat a váradi egyházkerületben tekint vissza nagyobb múltra, és ott előrehaladottabb. Papp László nemzetgyűlési képviselő minden egykori és jelenlegi egyházi fejedelemséget meghaladó önkénnyel uralkodik püspöksége területén. Ellenfeleit száműzte vagy elűldözte kerületéből. Gyülekezetei jó részének megvonta papválasztói jogát. Betiltotta a gyülekezetekben a szeretetvendégségeket és vallásos ünnepélyeket. Ugyanakkor legélenjáróbb képviselője a külföldi hamis reprezentálásnak stb.

A váradi kerület áldatlan szelleme kezdett áterjedni - különösen a hetvenes évek közepe tája óta - a kolozsvári kerületre is. A két püspökség között kívülről mesterségesen szított ellentétek szorításában, az állam nyomására D. Nagy Gyula sem maradhatott le az egyház kiszolgáltatása és állami vonású átprofilozása tekintetében; úgyhogy napjainkban a két püspök vállvetve harcol az egyház teljes kiszolgáltatásáért. Mindemellett mindketten úgy vélik, hogy a szekularizáció tulajdonképpen nem befolyásolta az egyház életét, miközben az egyház önnön sajátos hivatását és jellegét tagadja meg.

Az egyház zsinatpresbiteri szervezeti jellege mind kevésbé érvényesül. Jól szemlélteti ezt az egyházi közigazgatás 1968-as megújítással való átszervezése. Az egyetemes egyház megkérdezése nélkül, a zsinat teljes figyelmen kívül hagyásával, mondhatni rendeleti úton számolták fel azt a több évszázados egyházmegyei-közigazgatási rendszert, mely az ideig az egyházi önállóság, autonómia egyik legfőbb szervezeti letéteményese volt. Az egyházmegyék azóta többnyire a felsőbb egyházi-állami rendelkezések pusztá végrehajtói – „jogi személyiségi” minőségüktől szinte teljesen megfosztva.

e/. A teológiai oktatás, általában az egyház kultikus személyzetének kiképzése szabadon történik - állítja a hivatalos tájékoztatás. Ezzel kapcsolatban, az intézmények létesítésére vonatkozó szabadság teljes hiányát szemléltetve, érdemes kiemelni az Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Teológiai Intézet létesítésének háttérét. Az önigazoló egyházi vezetés igyekszik ideális ökumenikus intézmény színében feltüntetni a többfelekezeti teológiai intézetet. A valóság az, hogy állami leszűkítő hatalmi szempontok szerint terelték „egy akolba” a különböző protestáns felekezeteket, összezárva, s ugyanakkor megosztva őket. A teológiai intézet jelen formájában egy mesterségesen összehozott áldatlan hatású formátum. Bármelyik pillanatban valamennyi tag-felekezet külön gondoskodna teológiai oktatásáról, ha erre lehetősége nyílna. Állami „abroncsok” tartják össze a nehéz időket látott, önnön tehetetlenségében egyre gyengülő teológiai intézetet.

A kántorképzés évtizedek óta megoldatlan, minek következtében az egyházi éneklés mélypontra jutott.

A vallásos alakulatok és egyesületek és az egyházi tisztviselők egyesületei teljességgel hiányoznak.

Az egyházi sajtót és könyvkiadást mesterségesen támasztott adminisztratív akadályok és az elképzelhetetlenül vaskalapos cenzúra köti gúzsba. Az egyház még a hívek elemi énekeskönyv- és falinaptár szükségletét sem tudja kielégíteni.

Valóságos, égető egyházi problémáknak még csak a felvetésére sincs mód, nemhogy a megoldására.

A klerikalizmus s az állammal párhuzamos egyházi személyi kultusz elképesztő méreteket öltött.

(Tőkés László)